

Fattigvården förr

Rotegang

I Upplandslagen från 1296 nämns hur fattiga hade rätt till att bli omhändertagna i varje hushåll under ett dygn i taget.

Rotet bestod vanligtvis av sex gårdar. De hade en gemensam skyldighet att ta hand om de fattiga som i sin tur skulle efter förmåga hjälpa till och göra rätt för sig.

Som bevis för sin rätt bar hjonet med sig en så kallad "fattigklubba" eller "fattigbricka" av trä. På den stod roteordningen och hur länge vistelsen på gården fick vara. En vecka var vanligt.

Fattigbricka från Arboga och en fattigklubba från Söderala 1689 (Digitalt Museum)

Rotehjon (AI-genererad med ChatGPT)

Ingen ville ta enot rotehjonen

Den socken där fattighjonet haft hemman eller senast varit ett inhyses tjänstehjon hade att svara för dess vård. Därmed följde rätt att hindra inflyttning.

Det började ägnas mycket omsorg åt att utestänga sådana, om vilka man kunde misstänka, att de inte skulle kunna klara sig själva:

- Gång efter annan fattar allmogen beslut att den bonde som upplåtit hus eller jord hade också att svara för deras underhall.
- Den som inhyste annan rotes fattighjon eller utsocknes fattiga fick böta
- Husbonden hade som ansvar att ta ansvar för inhysningars barn, precis som för sina egna barn.
- Inflyttad skulle äga fast eller lös egendom som var tillräcklig för framtida bärgning.

Efterlevnaden övervakades i byarna och anmälan gjordes i sockenstämman när någon ansågs för efterlåten. Stugor och skogskojor revs ned. Mången stackars familj jagades från ort till ort som ett villebråd. De var inte brottslingar men de blev samhällets fiende!

Man var inte alltid villiga att ta emot de på rotegång. En piga som skulle vandra vidare i rotet från Drängsmark till Tåme väntade förgäves i kyrkan på att bli hämtad. En bonde från Myckle fick till slut uppdraget att hämta henne och föra henne 5,5 mil till Gagsmark vilket kostade socknen 6 daler.

År 1764 klagar allmogen i sockenstämman över att de fattiga tagit sig friheten att ligga i sina egna stugor eller inhysesrum och ville att rotebönderna skulle föra mat till dem istället för att de själva tog sig till matborden hos bönderna.

1906 Kvinna och dotter framför fallfärdig stuga (Ivar Nilsson/Nordiska museet, färglagd)

Men det var inte alltid så lätt att ta sig till matvärden. Drängen Olof Svensson Krus, som sökte dagligt uppehälle gård ifrån gård frös 13/11 1770 ihjäl på vägen mellan Kusmark och Drängsmark.

Det gick att köpa sig fri från att ta emot fattighjon. Doktor Högström och häradshövding Furtenback var två av dem som istället lämnade årsunderhållet för en fattig på fattigstugan. Årskostnaden var 20 skilling 1 tunna 6 skäl korn per år. Alternativt så kostade det 20 öre och 5 kappor korn i månaden.

Det finns exempel på att man köpte sig rätt till en fattigrote. Pigan Anna Persdotter i Sjöbotten inlevererade 276 daler 8 öre till fattigkassan "emot att i sin övriga livstid få njuta fattigrotan".

De fattigas antal ökades för varje år. Rotesystemet uvidgades. År 1835 fanns 43 hela och 70 extra rotar. "Hos beskedligt folk" var 100 fattiga barn utackorderade.

Men roterna var inte tillräckliga för socknens 157 fattiga. Av dem hade 43 hel fattigrote, 47 under hel rota och 67 fick anslag i spannmål.

För fattighjon, som inte hade tillgång till ordinarie rota bestämdes per år 3 tunnor korn men inte något smör.

Efter ett par år måste 52 barnrotar inrättas. Man hade inte möjlighet att bekosta utackordering för alla. Med sina knyten gingo de magra, frusna och hemlösa barnen från gård till gård.

Kyrkorådet ingrep med allvar mot byar, som inte ville härbärgera de fattiga. Men det förväntades att de skulle arbeta för födan. Klarade de inte det så tog socknen över byarnas ansvar.

Stig Sandström, www.lokalhistoriaskelleftea.se

Källor

Prosten K A Fellströms artiklar i Norra Västerbotten februari-mars 1976

Wikipedia

Diverse webbsidor